

ASPECTE ALE VIETII ECONOMICE DIN ORAȘUL CARANSEBEȘ ÎNTRE ANII 1921—1928

Necesitate obiectivă și legitimă determinată de însăși evoluția istorică a poporului român, desăvârșirea statului național unitar român, a constituit începutul unei noi perioade a istoriei României, caracterizată printr-o dezvoltare mai rapidă a forțelor de producție, determinând fructificarea la nivel național a bogățiilor solului și subsolului; în acest context va crește tot mai mult rolul industriei în viața economică¹.

După anii de război, cu pierderi irecuperabile de vieți omenești și cu secătuirea potențialului economic al țării, perioada de care ne ocupăm se caracterizează printr-un adânc proces de refacere și redresare.

Economia Banatului și în special a Banatului sudic, cu puternice centre metalurgice și miniere, a fost și ea afectată de război. I s-au adăugat și greutățile mari de integrare în noul sistem economic creat după unirea cu patria mamă.

Privind retrospectiv — din punct de vedere economic — orașul Caransebeș se caracterizează în anul 1920 ca un centru urban cunoscut în primul rînd prin produsele fabricii Balta-Sărată dar și ca un important centru comercial și financiar al Banatului. Aici își avea sediul Comunitatea de avere a fostului Regiment de graniță nr. 13 româno-bănățean, proprietara unui imens masiv păduros, fiind interesată în exploatarea acestuia; tot aici funcționau numeroase bănci și case de păstrare, unele înființate încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.

La începutul anului 1920 în raza orașului Caransebeș existau șase întreprinderi mai importante printre care Industria de lemn Borlova—Armeniș S.p.A cu 610 muncitori, R. Munk și consorții — fabrică de butoaie și parchete cu 30 muncitori, Uzina electrică cu 14 muncitori, „Severinul“ — fabrică de mobilă cu 23 muncitori și două fabrici de țiglă și cărămidă cu 14 muncitori².

În același an vor fi deschise și două ateliere pentru prelucrarea pieilor, primăria orașului acordînd brevetele industriale solicitate atît de asociații Mihuți și Társai³ cît și lui Brînda Lazăr⁴.

În condițiile în care în zona Caransebeșului se trecuse încă din toamna anului 1919 la aplicarea reformei agrare, la refacerea șeptelului, cu repercursiuni favorabile asupra cultivării terenurilor arabile, la Caransebeș „Tovărășia economilor“ inițiază în luna ianuarie 1920 constituirea

¹ Mircea Mușat, Ioan Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, Editura politică, 1976, București, p. 30.

² Arh. St. Caransebeș, fond: Primăria orașului Caransebeș, dos. 1/1920, f. 9

³ *Ibidem*, dos. 3/1920, f. 1.

⁴ *Ibidem*, dos. 5/1920, f. 1—12

unei asociații al cărei scop era „promovarea intereselor economice ale cetățenilor acestui oraș, adecă cu cumpărarea și vânzarea de tot soiul de bucate, mașinerii și instrumente agricole”⁵.

În anul 1921 la principalele întreprinderi economice era investit un capital social de 4.960.000 lei, din care 4.000.000 lei constituia capitalul social al firmei Industria de lemn Borlova—Armeniș S.p.A, proprietara fabricii din Balta-Sărată⁶. La principalele cinci unități economice ale orașului, profilate pe industria lemnului, industria pielăriei și industria materialelor de construcții lucrau 330 muncitori*.

Industria alimentară a orașului era reprezentată în același an prin cele 7 mori existente din care 4 cu valțuri și 3 cu piatră⁷. La aceasta trebuie adăugate și numeroasele brutării care funcționau în localitate.

În orașul Caransebeș își aveau sediul numeroase bănci și case de păstrare dintre care mai importante erau: Banca „Poporală”, banca „Sebeșana”, banca „Banatul”, Prima casă de păstrare, „Noua casă de păstrare” din Caransebeș ș.a.⁸.

Orașul se înscrisa și ca un important centru unde de secole se practica cele mai diverse meserii. La o populație de 7619 locuitori cât avea Caransebeșul în anul 1921, erau 12 fierari, 16 rotari, 48 tâmplari, 86 cizmari, 82 croitori, 120 zidari și 163 comercianți⁹.

Din numărul de locuitori menționat mai sus 4800 de locuitori erau ocupați în sfera agriculturii¹⁰. Creșterea animalelor constituia o preocupare majoră a țăranilor din localitate, aceștia deținând în anul 1921 un număr însemnat de animale după cum urmează: 1215 vite mari, 247 cai, 3137 oi, 217 capre și 1325 porci¹¹.

Consemnând faptul că unitățile economice din orașul Caransebeș în anul 1922 își vor consolida activitatea, trebuie subliniat faptul că firma „Corcana” a înființat un atelier de reparat vagoane CFR¹², această unitate economică aducându-și un important aport la refacerea parcului de vagoane grav afectat în timpul primului război mondial. În același timp în oraș se înființează o mică fabrică pentru prepararea cheagului¹³ și își începe activitatea Banca de credit din Caransebeș cu un capital social de 100.000 lei¹⁴. La fabrica de țiglă și cărămidă Petru Talpeș s-a montat la începutul anului 1923 un motor Diesel, cu ajutorul căruia se preconiza o producție anuală de un milion de țiglă și 500.000 cărămizi¹⁵.

Consolidarea economică a principalelor unități economice din Caransebeș rezultă și din producțiile înregistrate de acestea în anul 1922. Ast-

⁵ *Ibidem*, dos. 17/1920, f. 1—2

⁶ *Ibidem*, dos. 1/1921, f. 9

* Nu sînt cuprinși în această situație cei cca 300 muncitori forestieri ai firmei Industria de lemn Borlova Armeniș.

⁷ *Ibidem*, dos. 1/1921, f. 11

⁸ *Ibidem*, dos. 2/1921, f. 6

⁹ *Ibidem*, fila 1—2

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ *Ibidem*, fila 6

¹² *Ibidem*, dos. 1/1923, f. 16

¹³ *Ibidem*, dos. 3/1922, f. 1—20

¹⁴ *Ibidem*, dos. 1/1922, f. 12

¹⁵ *Ibidem*, dos. 1/1923, f. 32

fel fabrica din Balta-Sărată producea anual 2000 m.c. lațuri de fag, 3000 m.c. cherestea de brad, 1800 m.c. cherestea de fag și paltin și 350 m.c. furnir¹⁶. Prelucrînd o parte din cherestea produsă în Caransebeș, firma „Corcana“ producea anual 30.000 butoaie de diverse dimensiuni, 100.000 cercuri de lemn, 2.000 m.c. parchet de fag, 6.000 m.c. parchet de stejar și avea capacitatea de reparare a 300 vagoane CFR. În anul 1922 numărul muncitorilor utilizați de această firmă era de 150¹⁷.

Începînd cu anul 1923 la fabrica din Balta-Sărată s-a acordat o atenție sporită modernizării fabricii de furnir, urmărindu-se dotarea acesteia cu mașini de proveniență americană. Consiliul de administrație al acestei importante fabrici, care reușise în anii anteriori să cumpere și fabrica de mobilă de la Ineu, urmărea prin aceste dotări să înlăture concurența firmelor străine din țară¹⁸. Pentru consolidarea sa, Fabrica de cărămidă și societate de clădiri din Caransebeș, care în anul 1922 s-a lovit de anumite greutăți în livrarea produselor sale a hotărît majorarea capitalului social de la 30.000 lei la 1.000.000 lei¹⁹.

Înviorarea comerțului de bancă din primii ani de după unirea cu România rezultă și din faptul că o parte a băncilor din Caransebeș solicită organelor administrative și judiciare aprobarea majorării capitalurilor sociale ale acestora. Astfel Banca de credit din Caransebeș care avea un capital de 100.000 lei, a hotărît la 18 iunie 1922 majorarea capitalului social la 1.000.000 lei, ceea ce s-a și realizat la 25 martie 1923²⁰. De asemenea Noua casă de păstrare din Caransebeș își va spori în același an capitalul social de la 500.000 lei la 1.000.000 lei²¹.

Pentru a ilustra tendința de consolidare a băncilor din Caransebeș, utilizăm datele furnizate de Banca Banatului din Caransebeș, care în anul 1924 a acordat împrumuturi în valoare de 3.837.479 lei și a primit spre fructificare suma de 5.453.068 lei²². În același an Prima bancă Grănicerească din Caransebeș a primit spre fructificare suma de 4.247.345 lei²³. Acest institut de credit și economii își statornicise relații cu Banca Națională a României care îi acordase credite mari.

Chiar dacă industria metalurgică nu a prins rădăcini puternice în Caransebeș, datorită concurenței exercitate de centre cu mare tradiție, precum Reșița și Oțelu-Roșu (fost Ferdinand) în ani 1925—1926 se preconizează înființarea unui mare atelier de turnătorie de fier de către firma „Industria fero-metalurgice „Vulcan“ din Caransebeș înființată în anul 1925²⁴. Activitatea acestuia a fost de scurtă durată, el încetîndu-și activitatea la sfîrșitul anului 1927²⁵.

¹⁶ *Ibidem*, f. 22

¹⁷ *Ibidem*, f. 24

¹⁸ *Ibidem*, fond Tribunalul Caransebeș; firme sociale, dos. 9/1919, f. 489—490

¹⁹ *Ibidem*, dos. 5/1895, f. 310

²⁰ *Ibidem*, reg. 15/1876, f. 213

²¹ *Ibidem*

²² *Ibidem*, dos. 14/1920, f. 268

²³ *Ibidem*, dos. 5/1914, f. 345

²⁴ *Ibidem*, dos. 3/1925, f. 5—6 (Vezi și fond Primăria orașului Caransebeș, dos. 1/1926, f. 1—3)

²⁵ *Ibidem*, Primăria orașului Caransebeș, dos. 1/1928, f. 4

În economia Banatului de sud unele semne de instabilitate economică s-au observat încă din anul 1926 în special în sistemul bancar. Cauzele trebuie căutate în situația materială grea a țărănimii ale căror recolte au fost grav afectate ca urmare a inundațiilor catastrofale din acel an. Pe lângă țărănime vor avea de suferit și unele firme comerciale și bancare legate strâns de masa țărănească. Firma „Severineana“ din Caransebeș nu și-a putut vinde întregul stoc de unelte agricole, ea înregistrând un beneficiu net în anul 1926 abia de 30.859 lei²⁶. Această instituție comercială dar și bancară a dat faliment în anul 1928²⁷. Semne de instabilitate și chiar de regres economic s-au observat în anul 1928 și în industria materialelor de construcție și industria pielăriei. Fabrica de cărămidă Caransebeșana S.A. a avut mari greutăți în anii 1927 și 1928 cu plasarea produselor sale, înregistrând la sfârșitul anului 1928 o pierdere de 127.958 lei²⁸. Într-o situație mult mai grea s-a aflat în anul 1928 fabrica de pielărie Ioan Mihuți care și-a încetat activitatea²⁹. În anul 1928 față de anul 1927 vor scădea și profiturile Industrie de lemn Mundus și Borlova—Armeniș. Dacă în anul 1927 înregistrase un profit de 1.659.871 lei³⁰ în anul următor profitul realizat s-a diminuat la 456.457 lei³¹.

Semnele crizei economice, care a afectat grav economia românească, vizibile și în cele câteva unități economice și bancare ale orașului Caransebeș încă din anul 1928, vor deveni cronice în următorii ani, lăsând urme adânci și uneori chiar ireparabile pentru tînăra economie a orașului.

Concluzionînd asupra perioadei 1920—1928 trebuie arătat faptul că:

— tînăra burghezie românească, avînd după unirea cea mare posibilități incalculabile de afirmare și-a întărit considerabil pozițiile, fiind antrenată atît în industrie, cît și în finanțe și comerț;

— s-a constatat o deschidere mai largă și s-au creat legături deosebit de trainice cu puternice instituții financiare din Vechiul Regat și în special cu Banca Națională și Banca Românească, la această deschidere contribuind în primul rînd acele elemente ale burgheziei românești locale care pregătise pe tărîm politic mare act al unității naționale.

CONSTANTIN BRĂTESCU

ASPEKTE DES WIRTSCHAFTLICHEN LEBENS DER STADT KARANSEBESCH IN DEN JAHREN 1921—1928

(Inhalt)

Auf Grund einiger unveröffentlichten dokumentarischen Quellen wird die Tätigkeit einiger in der Stadt Karansebesch bestehenden ökonomischen Betriebe hervorgehoben, vor allem jene der Holzindustrie „Mundus“ und „Borlova—Armeniș“, die Zahl der verwendeten Arbeiter und das in die Industrie investierte Kapital.

²⁶ *Ibidem*, Tribunalul Caransebeș, firme sociale, dos. 2/1898, f. 634—635

²⁷ *Ibidem*, Primăria Caransebeș, dos. 12/1898, f. 634—635.

²⁸ *Ibidem*, Tribunalul Caransebeș, firme sociale, dos. 5/1895, f. 388.

²⁹ *Ibidem*, Primăria orașului Caransebeș, dos. 1/1928, f. 4

³⁰ *Ibidem*, Tribunalul Caransebeș, firme sociale, dos. 9/1919, f. 703—704

³¹ *Ibidem*, dos. 8/1929, f. 537

Für die Stadt Karansebesch sind die Jahre 1921—1928, Jahre der Festigung einiger Industriefirmen auf dem Gebiet der Baustoffe und der Lederindustrie.

Einen bedeutenden Anteil im wirtschaftlichen Leben der Stadt hatte die in der Landwirtschaft und Tierzucht beschäftigte Bevölkerung, zahlreiche Handwerker und Kaufleute, die dazu beitrugen, daß die Stadt Karansebesch ein wichtiges Handelszentrum des Banats blieb.

Da Karansebesch in der Zeitspanne 1921—1928 der Sitz einiger wichtiger Banken war, hat es in der Konzentrierung des Kapitals im Süden des Banats eine bedeutende Rolle gespielt.

Die Arbeit hebt hervor, daß sich die Zeichen der wirtschaftlichen Krise bereits im Jahre 1928 in der Stadt Karansebesch spürbar machten und sich in der folgenden Etappe verstärkten.